

Tadeusz Fitych

Herb rodziny Lancellottich oraz jej przedstawiciela Giovanniego Battisty nuncjusza apostolskiego w Polsce w latach 1622-1627

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 1/2, 161-172

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. TADEUSZ FITYCH

HERB RODZINY LANCELLOTTICH ORAZ JEJ PRZEDSTAWICIELA GIOVANNIEGO BATTISTY NUNCJUSZA APOSTOLSKIEGO W POLSCE W LATACH 1622-1627

1. Jan Chrzciciel Lancellotii był trzydziestym pierwszym nuncjuszem papieskim w Polsce. Urodził się 20 listopada 1575 roku w Rzymie i wkrótce został ochrzczony w kościele Świętego Szymona¹. Zmarł w wieku 80 lat, po czterdziestoletniej posłudze biskupiej w stolicy jedynej powierzony mu diecezji Nola (na południowy wschód od Neapolu) 23 lipca 1655 roku². Niestety nie zachowała się żadna jego podobizna. Najdłużej – bo do lat siedemdziesiątych naszego stulecia, przetrwał jego portret w katalogu biskupów wykonanych w pałacu biskupim w Nola metodą „al fresco”. Dzisiaj jedyny fresk jego postaci znajduje się w willi Lancellottich we

¹ „Joannes Baptista natus fuit die Dominico 20.XI.1575 hora 12 3/4 qui fuit baptizatus die... in ecclesia St. Simonei”, zob. *Zamek Lauro k/Nola*, Archiwum prywatne Lancellottich, dalej cyt. Lauro, APL: Notizie genealogiche 1570-1682 f.1r; por. także „Cenni storici e biografici della Famiglia Lancellotii scritti da Giuseppina Massimo principessa Lancellotti, vedova del principe Ottavio Maria Lancellotti (1789-1852)”, s.p.

Dzieci Lancellottich były chrzczone od 1-go (Porzia) do 6-ciu dni po urodzeniu (Franciszek) i najczęściej w kościele „S. Laurentio in Damaso”. Zob. *Lauro*, APL, Notizie genealogiche 1570-1632 f.1r.

² Dotychczas w całej literaturze funkcjonuje błędna data jego śmierci. Gdy tymczasem „*Liber defunctorum*” diecezji Nola (k/Neapolu) podaje, iż 23 lipca 1655 roku w sobotę o godzinie dwunastej biskup diecezji Nola Jan Chrzciciel Lancellotti, po przyjęciu ostatnich sakramentów z rąk dziekana Jana Chrzciciela Tellecchii, zakończył ziemskie życie. Jego pogrzeb odbył się w dwa dni później 25 lipca 1655 roku, a ciało złożono w krypcie katedry Nola, po lewej stronie jej głównego ołtarza. Zob. N o l a, *Archiwum Diecezjalne*, dalej cyt. Nola, AD, *Liber defunctorum* I, II et III f.2v; ponadto tenże rok śmierci potwierdza zachowane awizo „Di Roma, li 31 di luglio 1655. E ventuo avviso della morte di Monsignore Lancellotti vescovo di Nola, seguita alla sua Chiesa in età di 83 ed 42 anni di vescovato essendo egli il Decano di Regno” (zob. Roma, Archivio Vaticano, (dalej cyt. Roma, AV.) Avvisi 24 f. 242) oraz przekazy archiwalne zachowane w prywatnym archiwum Lancellottich w Lauro.

Frascati³. Odnotowujemy także całkowity brak opracowań na jego temat, chociaż nawet w trakcie niespełna pięcioletniego pobytu w Polsce zasłynął jako gorliwy biskup i nuncjusz. W związku z umacnianiem pozycji polskiego króla w obliczu zagrożenia chrześcijaństwa zachodniego przez potęgę turecką, został on wyposażony w nadzwyczajne upoważnienia, sięgające aż do pozbawienia wolności biskupów występujących przeciw królowi. Był pierwszym nuncjuszem Europy, który odpowiedział nowopowstałej Kongregacji Rozkrzewiania Wiary przesłaniem relacji z wizytacji przeprowadzonej w seminarium duchownym w Pieniężnie. Pomimo licznych pisemnych rekomendacji króla Zygmunta III Wazy u papieża nie został on, jak to bywało z jego krewnymi, kardynałem. Mimo tego jego działalność jako biskupa i nuncjusza w Polsce w pełni zasługuje na szczegółowe badania i monograficzne opracowanie.

2. Jan Chrzciciel Lancellotti wywodził się z rodziny, której początki odnajdujemy we wczesnym średniowieczu w Portugalii. Jej przedstawiciele osiedli w Avignon, Bolonii, Brukseli, Neapolu i Rzymie. Już w XV wieku do wybitnych jej przedstawicieli należeli: Piotr Lancellotti (1449), Antoni Lancellotti (1459), Jan Lancellotti z regionu Pontu (1470), Dominik Antoni z Cremony (1473) i Julian Jan Lancellotti (1502)⁴. Interesująca nas gałąź tej rodziny dotarła przez Sycylię, gdzie już w 1262 roku jeden z jej przedstawicieli był gubernatorem Trapari. Do Rzymu przeniósł się Fryderyk Lancellotti w 1442 roku⁵. Na progu XVI wieku tę gałąź reprezentuje pradziad Jana Chrzciela Lancellottiego, humanista i doktor medycyny Scipione Lancellotti (*1517). Ten poślubił Hipolitę Casali⁶, z którą miał ośmioro dzieci. Wśród nich pradziadka Jana Chrzciela Lancellottiego Horacego (+1556). Z kolei żoną Horacego została Antonina Aragońska. W gronie ich siedmiorga dzieci są m.in. dwaj

³ Na wystrój salonu mieszczącego się na parterze składają się znaczące osobistośći rodzin Massimo i Lancellottich. Odnajdujemy tam między innymi – dwie nobliwe niewiasty, oblatki konwentu Tor' de Specchi, dwóch biskupów, z których jednym z nich jest Jan Chrzciciel Lancellotti. Niestety próba o udostępnienie fotografii skierowana do aktualnego właściciela willi – księcia ambasadora Paolo Enrico Massimo Lancellotti Gran Magistro del Ordine del Santo Sepolcro di Gerusalemme – pozostała bez odpowiedzi. Zob. Villa e Paese (Dimre nobili del Tuscolo e di Marino) Mostra Documentaria, Roma, Museo di Palazzo Venezia, marzomaggio 1980, p. 204.

⁴ Zob. T. A m a y d e n, *La storia delle famiglie romane*, Rzym [1910], vol. 2, p. 15.

⁵ Tę datę przybycia Lancellottich do Rzymu, prawdopodobnie za Teodorem Amaydenem, podaje Vittorio Spreti w: *Enciclopedia Storico-Nobiliare Italiana*, Milano 1931, vol. IV, p. 32. Natomiast o wiek później, a więc w połowie XVI wieku, fakt ten umiejscawia – *Dizionario Enciclopedico Italiano*, Roma (b.r.w.), vol. VI, col. 273.

⁶ Tenże Horacy Lancellotti od roku 1528 był także rektorem rzymskiej szkoły przy kościele „Santa Lucia della Tinta”, zob. T. A m a y d e n, dz. cyt., vol. II, p. 15.

stryjowie naszego nuncjusza: kardynał Scipione Lancelotti (1527-1598) i biskup Lancellotto Lancellotti (1546-1602).

Tenże Paweł Lancellotti poślubił w roku 1570 Julię Delfini (+22 III 1591). Małżeństwo to miało dziesięcioro dzieci. Jan Chrzyciel Lancellotti był ich szóstym z kolei dzieckiem, najdłużej żyjącym, bo aż 80 lat. Najkrócej, tylko 8 dni, żyło pierwsze dziecko, córka Laura (9 I 1571-17 I 1571), a kolejnymi byli późniejszy kardynał Horacy (8 XII 1571-9 XII 1620), Franciszek (13 XI 1572-29 IV 1591), który w wieku 13 lat został opatem komendatoryjnym w Pedemonte koło Caserty, Laura (3 X 1573-1639), Hortensja, żyjąca tylko dwa lata (5 X 1574-1576) i Jan Chrzyciel Lancellotti (20 XI 1575-23 VII 1655), po którym przyszła jeszcze czwórka dzieci: Tyberiusz (10 II 1577-1629), Oktawiusz Anioł (1578-17 VIII 1614), Porcja (*15 X 1581) i Prudencja (*14 XII 1584-1624)^{7,8}.

3. Herb rodziny Lancellottich

Wielowiekowy proces nobilitacji rzymskiej rodziny Lancellottich został zapoczątkowany z końcem XVI stulecia i osiągnął swe apogeum w 2 połowie XIX wieku, kiedy z dniem 19 stycznia 1865 roku, Filip Maksymilian (1843-1915) pochodzący z książęcej rodziny Massimo, otrzymał z rąk papieża Piusa IX prawo do używania tytułu, herbu i imienia tej tak bardzo zasłużonej rodziny rzymskiej⁹. Od tego momentu rodzina Massimo-Lancellotti posiadająca godność książęcą została wpisana do „złotej księgi” patrycjuszy rzymskich. Ponadto warto dodać, że od roku 1901 potomkowie księcia Filipa należeli do kręgu nobilitowanych w Tivoli i Velletri¹⁰. W dobie współczesnej rodzina ta nadal ma swych przedstawicieli w Rzymie. Jeśli chodzi o bliższą charakterystykę używanego przez nich znaku heraldycznego to dwie kategorie źródeł heraldycznych umożliwiają nam poznanie herbu rzymskiej rodziny Lancellottich. Należą do nich najpierw dwojakiego typu papierowe (opłatkowe) i lakowe pieczęcie Jana Chrzyciela Lancellotti. Pochodzą one z pierwszej połowy XVII wieku i dokumentują jego posługiwanie jako biskupa i nuncjusza.

⁷ Zob. L a u r o, APL, „Cenni storici...” s.f. oraz tamże przechowywane zapisy genealogiczne, s.f.

⁸ Zob. L a u r o, APL, Anno 1570-1632, Lancellotti di Roma; notizie genealogiche sulle famiglie di Paolo Lancellotti e Giulia Delfini, di Tiberio Lancellotti e Laura Marciano, di Scipione Lancellotti e Claudia de Torres, b. syg.

⁹ Zob. V. S p r e t i, dz. cyt., vol. IV, p. 33.

¹⁰ Zob. V. S p r e t i, dz. cyt., vol. IV, p. 33.

Tablica 1 Rzymska Gałąź
Rodziny LANCELLOTTICH¹⁾

FEDERICO
w 1442 r. przybywa z Sycylii i osiada w Rzymie

SCIPIONE

⊙

HIPOLITA CASALI

ORTENZA
+1527

LANCELOTTO
+1527

MARTINO

SILVIA

COSTANTINO

AURELIO

PIETRO
PAULO

ORAZIO
+1556
filozof – rektor szkoły
rzymskiej przy kościele
„Santa Lucia della Tima”

⊙ ANTONINA ARAGONA

SILVIA

Laura

SCIPIONE
*1527
+1598
Kardynał opat komendatorijny
s. Pietro w Padamonte

LANCELOTTO
*1546?
+1602
biskup Lem.
Laterański

LUCREZIA

PAULO
⊙
*1570
GIULIA DELENI
+ 22 III 1591

FRANCESCO-GIUSEPPE

Laura

ORAZIO
*9 I 1571
+17 I 1571
Kardynał
w S. Marii Papieskiej

FRANCESCO
*13 X 1572
+29 IV 1591
opat komendatorijny
s. Pietro w Padamonte

Laura

ORTENZA
*3 X 1573
+1639

GIOVANNI
BATTISTA
+23 VII 1655
biskup NOLA
nuncjusz w POLSCE

TIBERIO
*10 II 1577
+17 VIII 1614
kierzący rzymski
doktor obywatel praw

OTTAVIO-ANGELO
PORZIA
*13 I 1578
+17 VIII 1614
doktor obywatel praw

PRUDENZIA
*14 XII 1584
+1624

23 IX 1603
Laura Marciano
+14 X 1618

GIULIA
MAGDALENA
*30 X 1604

CECILIA
*22 I 1606

ANTONINA

AGNESE
*1 III 1608

SCIPIONE
FRANCESCO
*20 III 1609

PAOLO
PIETRO
*21 V 1610

GIOVANNA

ANNA
MARIA
*14 V 1613

CARLO
GIROLAMO
*21 VIII 1614

PORTIA
*4 XII 1615
+ po 1622

LAURA
*13 X 1618

LORENZO
CHIGI

MARIO
GABRIELLI

⊙
19 I 1631
CLAUDIA DE TORRES

ORATIO
ALOISO
*21 I 1632

GIULIA
siostra zakonna
w Rzymie

AGNESE
oblatka rzymskiego
konwentu
„Torre de Spechi”

VITTORIA
MARIA
siostra
zakonna

TIBERIO

LAURA
*XI 1640
⊙

PRUDENTIA
*I 1646
⊙

OTTAVIO
MARIA

PAOLA

CATHARINA
*XI 1654
oblatka
rzymskiego
konwentu
„Torre de Spechi”

LORENZO
11 V 1663

IGNAZIO
MASCETOLA

LORENZO
CHIGI MONTORI
16 VI 1670

1) Wykonano na podstawie źródeł odnotowanych w archiwum rodziny Lancelottich w Lauro k/Neapoli.

3.1. Opis podstawowej formy biskupiego herbu J. Ch. Lancellottiego

Jest on możliwy dzięki odnalezionym pieczęciom biskupim. Warto tu zauważyć, że już kształt pieczęci wskazuje na jej użytkownika i aktualny zwyczaj. Pieczęć okrągła i owalna znalazła zastosowanie w sfragistyce monarszej. Natomiast formy ostroowalne stały się typowe dla sfragistyki kościelnej, z tym jednak że bulle i pieczęcie papieskie były okrągłe. Najstarszym z odnalezionych znaków pieczętnych jest okrągła pieczęć lakowa uwierzytelniająca (łącznie z podpisem) pergaminowy dokument wystawiony w Rzymie i krótko po nominacji biskupiej bowiem już -19 lutego 1615 roku¹¹. Trzy znacznie późniejsze, ale równie doskonale zachowane owale pieczęcie biskupie (tym razem papierowe) pochodzą z lat 1648, 1650 i 1652¹², a więc już po ukazaniu się pierwszego w Kościele prawa heraldycznego. Ustanowił je papież Innocenty X dnia 19 grudnia 1644 roku konstytucją „*Militantis Ecclesiae*”, między innymi z myślą wyeliminowania z herbów kościelnych wszystkich znaków „światowych”¹³. Ze względu na zawarte w nich wyobrażenia pieczętne, wszystkie odnalezione pieczęcie należy zaliczyć do grupy tzw. herbowych. Każda z powyżej wspomnianych pieczęci zawiera w swym centrum herb osobisty biskupa. Poniżej zamieszczamy jego zwięzły opis:

Tarcza – ma kształt typowy dla przełomu XVI/XVII wieku (inne źródła pozwolą stwierdzić jej niebieski kolor)¹⁴.

Godło – stanowi pięć (złotych) sześcioramiennych gwiazd rozmieszczonych centralnie na rzucie nierównoramiennego krzyża. Ponad nimi (w kolorze złotym) lambello z czterema zrębami.

Nad tarczą herbową – kapelusz zwany kościelnym bądź popularniej kardynalskim, tzn. o szerokim rondzie. Pod nim cztery kręgi utworzone z dwóch sznurów, na których po obu stronach tarczy herbu kaskadowo zwisa po sześć chwostów (1, 2, 3).

¹¹ Na mocy listu apostołskiego Pawła V wystawionego w formie bulli z dnia 26. I. 1614 roku J. Ch. Lancellotti został zamianowany biskupem diecezji Nola k/Neapolu, wakującej od 05. XI. 1614 roku po śmierci biskupa Fabricio Gallo. Pergaminowy oryginał bulli nominacyjnej przechowywany jest w Lauro, APL, pergamine fasc. 25, b.n. Natomiast oryginał łacińskiego dokumentu wydanego przez biskupa, został napisany w języku łacińskim przez sekretarza biskupiego Dominika Ingolio, a przechowuje go Biblioteka Communale w Forli.

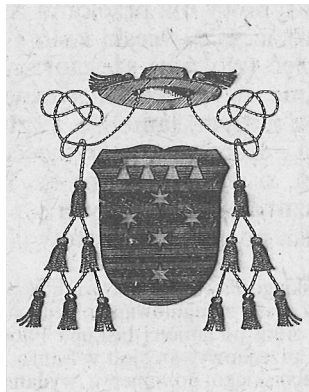
¹² Pieczęciami tymi Jan Chrzyciel Lancellotti jako biskup diecezji Nola sygnował swoje trzy kolejne relacje o stanie diecezji „ad limina”. Ich oryginały wraz z sygnalizowanymi pieczęciami przechowuje – AV, S. Congr. Concilii Relationes 584 A Nolan. f. 12v; 978r; 477v.

¹³ Zob. P. Dudziński, *Zasady heraldyki kościelnej*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Heraldycznego”, (1990) nr. 3, s. 11.

¹⁴ Kształty tarcz w przekroju wieków prezentuje praca zbiorowa – zob. S. Górzyski i J. Kochanowski, rysunki A. Jónca, *Herby szlachty polskiej*, Warszawa 1990, s. 18-19 (dalej cyt. Herby).

Obok herbu osobistego drugim elementem treściowym jest napis pieczętny, czyli legenda. Został on umieszczony koncentrycznie, na zewnątrz owych chwostów, poczynając od prawej krawędzi kapelusza. Na owalnym łuku znajdujemy inskrypcję tytułarną rozpoczętą (być może niewidocznym znakiem krzyża) asteriskiem, który pojawia się po każdym słowie lub formie skrótowej: „* IO. * BAPT. * LANCLOTTUS * EPUS * NOLAE *”. Każda z tych pieczęci zamykała na całym jej obwodzie swego rodzaju linia otokowa złożona z trzech wypukłych linii (cienkiej, „pogrubionej” utworzonej z drobnych perłerek i cienkiej). Treść napisu określa przynależność pieczęci do osoby prawnej biskupa Jana Chrzciciela Lancellottiego i częściowo wyjaśnia symbolikę użytego wyobrażenia pieczętnego. Należy tu dodać, że napis jest nieodzowną częścią pieczęci, decydującą o jej wartości prawnej¹⁵.

Omawiając znalezione znaki pieczętne, spotykamy się z różnorakim sposobem przywieszania pieczęci tzn. od zrobienia w dolnej części pergaminu zakładki (z otworami na sznur) by móc zawiesić ciężką pieczęć okrągłą, poprzez wyciskanie na dokumencie pieczęci papierowej i lakowej, aż do użycia jej na stronie adresowej jako zamknięcia (zapieczętowania listu).

Rys. nr 1 – podstawowa forma herbu biskupa Lancellottiego

¹⁵ Wśród najczęściej stosowanych autografów Lancellottiego znajdujemy następujące łacińskie i włoskie warianty „Humil.mus ac oblig.mus servus Jo. B. Lancelottus Episcopus Nolanus” – por. AV, S. Congr. Concilii Relationes 584 A Nolan. f. 205v; „Jo. B. Lancelottus Episcopus Nolanus” – por. tamże, f. 978r. Natomiast swoją korespondencję wytworzoną w okresie kierowania nuncjatury w Polsce (1623-1627) często firmował takim autografem: „Humilissimo et obligatissimo servitore Giov. B.ta. Lancellotto Vescovo di Nola”.

Dla pełnego omówienia tego zagadnienia należy tu dodać, że pieczęć używana przez biskupa Noli, który w okresie 1622-1627 pełnił misję nuncjusza apostolskiego w Polsce, jest w zasadzie zbieżna z omówionymi powyżej. Spośród trzech dobrze zachowanych lakowych pieczęci nuncjusza, a pochodzących z lat 1624, 1626 i 1627 wyróżnić należy pierwszą z nich jako najbardziej czytelną i reprezentatywną dla naszych analiz¹⁶.

3.2. Odmiany herbu Lancellottich

Ich prezentację umożliwiają dwa herby związane z rodzinnymi inskrypcjami i epitafiami. Znajdują się one w dwóch rzymskich kościołach. Najbliższą okresowi życia biskupa Jana Chrzyciela, a zarazem barwną wersję herbu Lancellottich odnajdujemy w jezuickim kościele św. Ignacego. Jest on darem wielkiego ich ucznia, papieża Grzegorza XV (1621-1623), który też został w nim pochowany¹⁷. Świątynia ta posiada kaplicę dedykowaną św. Ludwikowi Gonzarze SJ (1568-1591), w której znajduje się urna tego świętego. Zrealizowano ją według projektu malarza z zakonu jezuitów Andrzeja Pozzo (+ 1709) i dzięki długoletniej fundacji (od 1629 do 1699 roku) bratanka Jana Chrzyciela – nuncjusza apostolskiego w Polsce, którym był markiz Scipione Lancellotti (* 1609) oraz jego syn Oktawiusz Maria (ur. po I. 1646 a przed 1654)¹⁸. Była to więc kaplica rodowa¹⁹. To właśnie w niej spotykamy dwa rzeźbione i polichromowane herby Lancellottich umieszczane na pilastrach po obu stronach jedyne go ołtarza dedykowanego jej patronowi. Z kolei na posadzce, ale centralnie przed nim, umiejscowiono trzeci herb. Jest to prawie wierna replika herbu rzeźbionego, wykonana tym razem w postaci marmurowej intrasji, a dodatkowo z obu stron tarczy herbu otacza kaskadowo opadająca wstęga.

Kształt tarczy herbowej oraz godło są identyczne jak w herbie biskupim Jana Chrzyciela Lancellottiego. Z tą tylko różnicą, że

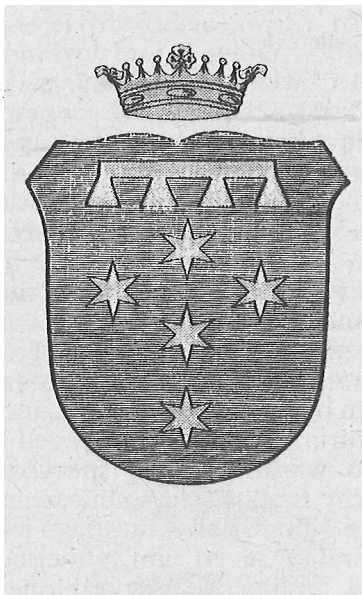
¹⁶ Lakowe pieczęcie nuncjusza mają owalny kształt tyle, że nieco mniejszy w porównaniu z papierowymi (jest to pieczęć owalna: 1,5 cm x 1,2 cm, nakładana na papierową podkładkę swoiście uformowaną o wym. ok. 6,5 x 9,5 cm). Zawierają je oryginały listów nuncjusza przesłanych do powołanej w 1622 roku kongregacji Propagandy Wiary z Warszawy: 28. IX. 1624 – zob. APF, SOCG vol. 337 f. 288 r. 297v streszczenie z obwolutą adresową i pieczęcią; 27. VII 1626 – zob. APF, SOCG vol. 56 f. 47r-48r, na f. 48v obwoluta adresowa i pieczęć nuncjusza; 06. II. 1627 – zob. APF, SOCG vol. 67 f. 370rv z pieczęcią nuncjusza i f. 377v obwolutą adresową.

¹⁷ C. R e n d i n a, *I papi. Storia e segreti*, Roma 1987^a, p. 679-681.

¹⁸ Obu tych protektorów wymienia tablica pamiątkowa datowana na rok 1698, a umiejscowiona na marmurowej posadzce przed ołtarzem św. Ludwika Gonzagi.

¹⁹ W kaplicy tej – 13 lipca 1794 został pochowany kardynał Filip Lancellotti. Zob. G. M o r o n i, dz. cyt. vol. XXXVII, p. 87.

tarcza ta jako polichromowana ma tutaj kolor niebieski, a wszystkie elementy godła, umieszczona nad nim antyczna korona markiza posiada kolor złoty²⁰. Koronę rangową tego herbu tworzą cztery fleurony (w tym trzy z nich są widzialne), a pomiędzy nimi umiejscowiono po trzy perły; postrzegane jest sześć z nich (w sumie jest ich dwanaście)²¹.

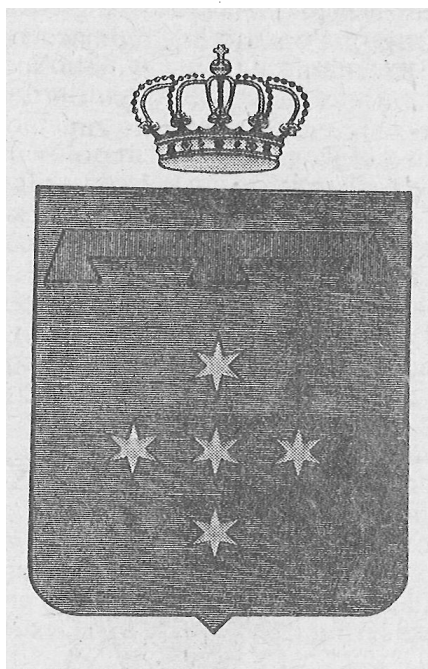
Rys. nr 2 – herb Lancellottich z kościoła św. Ignacego w Rzymie

Kolejne odmiany interesującego nas herbu, tym razem już z 2 połowy XIX wieku odnajdujemy również w rodzinnej kaplicy Lancellottich. Kaplicę św. Franciszka w rzymskiej bazylice św. Jana na Lateranie, w której kanonikiem był wspomniany już wuj naszego nuncjusza Lancellotto Lancellotti (*1546-1602), jeszcze przed rokiem 1598 ufundował jego brat Sciopione Lancellotti, którym był zarazem pierwszy przedstawiciel tej rodziny obdarzony purpurą kardynalską. To właśnie tu napotykamy dwa różnego typu epitafia rodzinne

²⁰ Tak określa i ilustruje ten typ korony dyrektor instytutu heraldycznego we Florencji książę G. Guelfi Camajani – zob. *Dizionario Araldico*, Milano 1921, p. 219.

²¹ Doskonale omówienie włoskich koron rangowych zawiera cytowana już praca księcia Guelfi Camajani, zob. s. 215-221 oraz dzieło zbiorowe – zob. S. G ó r z y ń s k i i J. K o c h a n o w s k i, *Herby*, dz. cyt. s. 24-27.

z roku 1852 i 1862. Przy późniejszym, dedykowanym przez księcia Filipa Massimo-Lancellotti dwóm kobietom Józefie Kamili Massimo z dynastii rzymskiej oraz Oktawii Lancellotti z dynastii w Lauro, znajdujemy płaskorzeźbę herbu wykonaną w białym marmurze. Odmienność tego herbu stanowi najpierw smukła tarcza o kształcie trumiennym, a następnie książęca korona rangowa „del sangue” z widocznymi pięcioma fleuronami (na dziewięć możliwych) przedzielonymi czterema perłami²². Korona ta jest „nasadzona” na krzyż wyrastający z tarczy, którą po obu bokach opasuje kaskadowa opadająca wstęga.

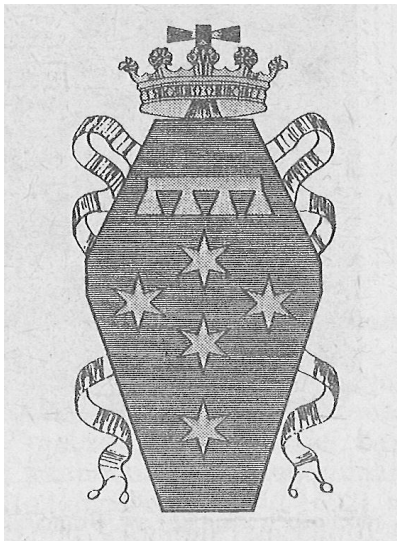
Rys. 3: herb Lancellottich z kaplicy św. Franciszka na Lateranie

²² Zob. G. G u e l f i C a m a j a n i, dz. cyt. s. 218, ryc. 182; z tą tylko różnicą, że omawiana korona posiada perły nie tylko w centrum każdego fleurona, ale także i pomiędzy nimi. Wydaje się być koroną książąt „del sangue”, z której (w tej wersji herbu Lancellottich) wynurza się złoty krzyż, a sama korona ma kolor niebieski wewnątrz toczka.

3.3. Postać herbu Lancellottich odnotowana w encyklopediach genealogicznych

Zestawienie źródłowych postaci herbu Lancellottich z ich opisem zamieszczonym w pracach Teodora Amaydena i Viktora Spreti – dwóch czołowych przedstawicieli włoskiej literatury genealogicznej z początku XX wieku, ujawnia cztery istotne rozbieżności, pomimo tego, że wypowiadają się oni na temat tej samej rzymskiej gałęzi Lancellottich²³.

I tak obok faktu, iż nie podają pierwotnego kształtu tarczy herbowej obydwaj są w równym stopniu zależni od nieznanego źródła, za którym w opisie godła herbu układ pięciu sześcioramiennych gwiazd umieszczają na rzucie krzyża greckiego (zamiast krzyża nierównoramiennego). Ponadto występujące nad nim „lambello” również zostało zmienione i to w dwojaki sposób. Otóż zamiast czterech zrębów autorzy podają trzy (co dla tematu herbu nie ma jednak większego znaczenia), a ponadto zmieniony został także jego kolor ze złotego na czerwony.

Rys. 4 – herb opisywany przez Teodora Amaydena – Rzym 1910

²³ Warto tu odnotować istotną uwagę. Jeśli A m a y d e n, w swym dziele „*La storia delle famiglie romane*”, Roma 1910, 1915² – w sposób chronologicznie poprawny lokalizuje miejsca obecności rzymskich przedstawicieli Lancellottich – zob. s. 15; to już późniejszy od niego Spiteri zagubił precyzję historyczną. Omawiając „korzenie” tej rodziny na pierwszym miejscu wymienia Frascati (gdzie Lancellotti dotarli dopiero po roku 1866), a dopiero następnie Rzym i Brukselę – zob. tenże, dz. cyt., s. 32-33.

Jeśli idzie o koronę rangową – to Amayden daje rysunek tarczy herbu z umieszczoną nad nią mitrą książęcą²⁴, a Spreti nie uwzględnia, zarówno w swym opisie jak i na rysunku, żadnego typu korony. chociaż w treści swego encyklopedycznego artykułu odnotowuje fakt książęcej godności tej rodziny.

3.4. Wymowa elementów składowych źródłowej postaci herbu Lancellottich

Usiłując wydobyć przesłanie omawianego herbu – typowe dla heraldyki włoskiej, omówimy wymowę poszczególnych jego detali.

Niebieska barwa tarczy herbu, była znakiem rozpoznawczym propapieskich Gwelfów, rozróżniających ich od przedstawicieli Gibelinów – drugiej ze zwalczających się w okresie XII-XV włoskiej partii politycznej²⁵. Ponadto kolor ten symbolizował: sprawiedliwość, lojalność, dobre imię, moc charakteru i szlachetne urodzenie²⁶.

Drugim i ostatnim kolorem zastosowanym w tym herbie to barwa najcenniejszego metalu – złota. Ta z kolei miała wyrażać: siłę, wiarę w bogactwo i władzę²⁷.

Podstawowym elementem godła Lancellottich jest sześcioramien-
na gwiazda. W heraldyce włoskiej występuje ona w wersji pięcio,
sześć i ośmioramiennej, ale nie przedstawia to sobą większego
znaczenia. Gwiazda jest dość powszechnie używaną figurą heraldycz-
ną, a oznacza: wspaniałość, sławę i splendor godności²⁸.
Natomiast gdy jest rozmieszczona na rzucie krzyża wyraża ponadto
pobożność²⁹.

Drugim elementem godła jest turniejowy kołnierz „lambello”,
o czterech zrębach. Zalicza się go do najbardziej zaszczytnych figur
heraldycznych. Jego geneza związana jest z rodziną orleańską. Po
roku 1265 do herbów włoskich wprowadził go Karol Andegaweński
jako znak wyróżniający stronnictwo Gwelfów. Lojalnym rodzinom
nadawali go królowie Neapolu, razem ze złotymi liliami na niebies-
kim tle. Normalna pozycja „lambello” jest górna część tarczy, a trzy

²⁴ Jest ona zbliżona do ryciny mitry książęcej zawartej w – S. G ó r z y ń s k i i J. K o c h a n o w s k i, *Herby*, dz. cyt., s. 25.

²⁵ Stosowanie barw w heraldyce omawia S. M i e r o s z e w s k i, *O heraldyce polskiej*, Kraków 1887, s. 20-22 i 66; oraz S. G ó r z y ń s k i, i J. K o c h a n o w s k i, *Herby*, s. 20-21.

²⁶ G. G u e l f i C a m a j a n i, *Dizionario*, s. 81.

²⁷ G. G u e l f i C a m a j a n i, *Dizionario*, s. 477.

²⁸ Tamże, s. 680-681.

²⁹ „Krzyż i kościelna chorągiew mogą w pobożności mieć swoje źródło”. Zob. S. M i e r o s z e w s k i, *O heraldyce*, s. 67.

to typowa liczba zrębów (choć nie ma to większego znaczenia)³⁰.

Korona – którą spotykamy w świeckich herbach Lancellottich, sama w sobie wskazuje rangę nobilitacji. We Włoszech umieszcza się ją nad tarczą i kiedy daje się koronę nie umieszcza się tam hełmu³¹. W omawianych powyżej odmianach herbów użyto: w wersji z końca XVII wieku – antycznej korony markiza, a w przypadku wersji z 2 połowy XIX wieku już koronę książęcą (typ – „del sangue”).

W herbie biskupa – (analizowanym na podstawie źródeł) zastanawia brak dwu typowych elementów występujących w herbach biskupich – jednoramiennego krzyża czy też infuły lub pastorału. Z kolei zdaniem niektórych heraldyków, czarnego kapelusza z 5 bądź też tylko 3 chwościami używali opaci³². Na obecnym stanie badań wyczerpująca ocena herbu Jana Chrzciciela Lancellottiego pozostaje problemem otwartym. Tym bardziej jeśli się zauważy, że obok herbu, który mógłby być uznany za tzw. „opacki” nasz Lancellotti składał swe autografy, w których podkreślana była godność biskupia. Potwierdza to prawidłowość, głosząca iż już w tym czasie herb przestał być oznaką przynależności rodowej czy też wyznacznikiem rangi godności kościelnej, lecz stał się wyróżnikiem członków ustawowo jednolitego i równego stanu szlacheckiego.

Byłoby wskazane, by ta heraldyczna próba określenia pozycji społecznej zasłużonej rodziny rzymskiej, z której wywodził się trzydziesty pierwszy polski nuncjusz zainicjowała dalsze badania nad jego formacją, jak też oceną misji dyplomatycznej pełnionej w Polsce, już wówczas postrzeganej przez papieżstwo jako skuteczne „przedmurze chrześcijaństwa”.

³⁰ Tamże, s. 366-367. „Lambello” (w heraldyce francuskiej „lambel”, w angielskiej „label”, w hiszpańskiej „lambel”, w niemieckiej „Brücken”) – zwykle jest to element godła o trzech zrębach, w heraldyce polskiej nie ma częstego zastosowania (zob. S. Mieroszewski, *O heraldyce polskiej*, Kraków 1887, tablica herbowa XI Radwan [chorągiew, fig. 1-9]); nazywamy go dość sztucznie „kołnierzem turniejowym”. W klasycznej heraldyce zachodniej francuskiej i angielskiej – „lambel, label” był znakiem wyróżniającym herb najstarszego syna używany za życia ojca. Jest to herb rodowy (ojcowski), na który najstarszy syn w czole tarczy herbowej nałożył „lambel”. W Anglii kolejni w starszeństwie synowie kładli na tarczę herbową odpowiednie inne znaki swej rodzinnej precedencji (marks of cadency): drugi syn półksiężyc, trzeci syn gwiazdę itd. W heraldyce francuskiej taka odmiana herbu rodowego nazywała się uszczerbieniem (brisure). We Włoszech „lambello” bywało w złocie, ale często też barwy czerwonej.

³¹ Tamże, s. 215-221.

³² P. Dudziński, *Zasady*, s. 14-14.